

non sit in potentia ad illam, quia hoc esse in potentia includit privationem.

SECTIO III.

An in educatione substantialis formæ oporteat materia tempore antecedit.

1. Hæc difficultas nascitur ex præcedenti resolutione, ejusque cognitio est necessaria ad comprehendendam amplius hujusmodi formæ originem seu educationem. Explicaturque optime difficultas in formis elementorum, sub quibus hæc materia generabilium creata est, cum primum fuit producta, de quibus quæritur an fuerint eductæ de potentia materiæ. Quibusdam enim videtur idem esse iudicium de his formis, et de formis cœlestibus, quia etiam elementa tunc non fuere genita, sed creata; ergo formæ eorum non fuere eductæ, sed concreatæ. Item, quia materia nunquam fuit in potentia ad illas formas, quia semper fuit actu sub illis; ergo non fuerunt eductæ, quia, ut dicebamus, eductio ex proprietate verbi dicit habitudinem ad subjectum, quod prius erat in potentia. Item, in illo initio per eandem actionem, qua fuit creata terra, fuerunt simul concreatæ materia et forma ejus; ergo ibi non est eductio. Tertio, cum creatur Angelus vel anima, non educuntur potentiæ ejus ex capacitate subjecti, quia concreantur; ergo multo minus dicentur educi formæ substantiales, quæ concreantur cum qualibet materia. Quarto, cum creatur Angelus, non educitur subsistentia aut personalitas de potentia naturæ, licet concreetur; ergo similiter, etc. Atque ita his rationibus videtur concludi, ad educationem necessarium esse ut materia tempore antecedit format.

2. Aliunde autem videtur esse valde dispar ratio de formis elementorum ac corporum cœlestium; nam hæc tales sunt, ut natura sua postulent fieri eadem actione qua fit materia, illæ vero minime, sed potius supponunt materiam creatam per propriam et distinctam actionem, et per aliam in eam inducuntur, etiam in prima ipsorum conditione; ergo illa actio, qua inducitur forma, non potest esse nisi vera eductio. Antecedens probatur, nam actio illa, qua creata fuit materia elementaris, talis est ut usque nunc eadem perseveret, conservando ipsam materiam; actio vero terminata ad formam, vel compositum, cessavit, quando illud compositum corruptum fuit; ergo signum est illas actiones esse ex natura rei diversas. Nec dici potest illas fuisse ac-

tiones partiales componentes unam; alias dicendum esset, etiam nunc componi unam actionem ex conservatione materiæ, et educatione formæ, seu generatione. Nam si fuit una actio composita, qua fuit creata hæc pars terræ, et postea hæc terra corrumpitur, et convertitur in herbam, cessat actio quantum ad illam partem, per quam conservabatur forma terræ in illa materia, et loco illius succedit alia, quia inducitur forma herbæ in eandem materiam; actio vero terminata ad entitatem materiæ semper manet eadem; ergo si illa de se est partialis, et componit unam actionem completam cum actione inductiva, vel conservativa primæ formæ, eadem ratione componit unam actionem cum illa, per quam inducitur secunda forma, quæ priori succedit. Probatur consequentia, quia est omnino eadem ratio, proportio, conjunctio et aptitudo inter has actiones, sicut inter illas; tum etiam quia alias actio illa conservativa materiæ esset de se partialis et apta ad componendam unam totalem actionem, et tamen nunc perpetuo maneret incompleta, et sine debita compositione. Consequens etiam videtur plane falsum, quia actio, qua fit materia, est vera creatio, et eadem perseverans est, qua conservatur; ex creatione autem et generatione non componitur una actio; sunt ergo illæ duæ actiones, et non duæ partes ejusdem actionis; ergo etiam in prima rerum conditione intervenerunt hæc actiones distinctæ inter se, quamvis tempore conjunctæ. Juxta hunc ergo discursum plane concluditur, ad veram educationem necessarium non esse ut materia tempore antecedit; nam ex illis duabus actionibus, illa, quæ posterior natura est, habet veram rationem educationis; nam pendet essentialiter a materia, quæ per illam non fit, sed creata supponitur. Et confirmatur, nam si fingamus Deum produxisse illam materiam prius informem, et post aliquod tempus in eam induxisse formam, nemo negaret eam fuisse veram educationem; sed, licet hæc posterior actio in eodem instanti jungatur priori, est ejusdem rationis; ergo est vera eductio.

3. Dices: simili argumento probaretur formam cœli educi de potentia materiæ, quia si Deus prius tempore creasset illam materiam sine forma, et postea in eam induceret formam, jam tunc educeret illam de potentia materiæ. Respondetur negando sequelam, et ad probationem negatur assumptum, quia etiam tunc non posset dici cœlum factum per

generationem, et consequenter nec forma ejus facta per educationem, quia actio illa ex natura sua non supponit materiam factam; quod vero in illo casu miraculoso illam supponat, est per accidens, et non mutat naturam actionis. Et fortasse illa actio, qua fieret, vel conservaretur materia sine forma, vel sub alia forma distincta, non esset ejusdem rationis cum ea qua fit sub propria forma. Et ideo in prædicto casu, quando induceretur forma cœli in materiam præexistentem, cessaret prior actio, qua conservabatur nuda, et inciperet nova actio, qua ex tunc totum cœlum acciperet esse, quæ in re esset vera et totalis creatio, quamvis forte non sic denominaretur propter præexistentem materiam. Quod si quis contendat (quod est probabile) Deum conservare illam materiam per eandem actionem, qua antea eam conservabat, et inducere formam cœli per aliam totalem actionem omnino distinctam, in eo casu (si possibilis est) fatebimur illam posteriorem actionem esse educationem formæ cœli, et consequenter cœlum esse generabile miraculoso ac extraordinario modo; negamus tamen formam cœli ex natura sua per talem actionem fieri, sicut fit forma elementi; cœlum autem nunc factum est modo suæ naturæ proportionato, et ideo non est similis consecutio. Illam vero differentiam inter cœlum et elementum colligimus ex incorruptibilitate unius, et corruptibilitate alterius; nam quando materia et forma sunt inseparabiles natura sua, postulant fieri per unam actionem ex se indivisibilem, vel omnino, vel saltem ex natura rei. Quando vero materia ex se est separabilis a qualibet forma divisiva, sub eadem materia possunt variari actiones inductivæ formarum, et ideo actio, per quam talis materia fit et conservatur, distincta est, et natura sua præsupponitur ad quamcunque actionem inductivam formæ.

4. *Instantiæ satisfi.*—Sed dicit rursus aliquis, esto hæc vera sint, nihilominus primam formam concreatam huic inferiori materiæ non posse dici eductam de potentia materiæ, quia non antecessit tempore materia illa ut existens in potentia ad talem formam; neque enim satis est quod ordine naturæ antecedit; nam etiam materia cœli ordine naturæ antecedit suam materiam in genere causæ materialis. Imo addunt aliqui, ad educationem formæ necessarium esse ut dispositiones etiam in materia antecendant, quod in creatione elementorum dici non potest. Sed hoc de disposi-

tionibus videtur impertinens; nam dispositiones remotæ solent tempore antecedere quasi per accidens propter inefficaciam agentis; at si Deus in uno instanti transmutat aquam in vinum, illæ dispositiones non præcedunt tempore, et nihilominus illa vera generatio est, et vera eductio. Dispositio autem ultima nunquam antecedit tempore introductionem formæ; eo autem modo, quo in generatione naturali antecedit ordine naturæ, antecessit etiam in prima elementorum creatione. Nam revera illa unio formæ ad materiam, quæ tunc facta est, fuit facta cum eadem dependentia ab ultima dispositione, quam nunc habet in quocunque elemento; ergo cum eadem causalitate ex parte dispositionis; ergo cum eodem ordine naturæ, nam hic ex causalitate sumitur. De ipsa vero materia prima, hoc est quod contendimus, nimirum, ut forma educatur de potentia ejus, non videri necessarium, materiam antecedere ordine temporis sub privatione, sed satis esse quod antecedit ordine naturæ; quo modo constat fuisse priorem creationem materiæ elementorum inductione formæ; nam illæ fuerunt duæ actiones, ut declaravimus, ita subordinatæ, ut inductio formæ essentialiter supponat creationem materiæ, a qua pendet ut a causa omnino necessaria.

5. *Discrimen inter materiam cœli, et elementarem, quoad concursum ad effectum suarum formarum.*—Quod autem hæc antecessio sufficiat, potest multis modis confirmari. Primo a priori ex dictis; nam illa satis est ut ea inductio formæ sit actio ejusdem rationis cum ea, quæ posterior esset duratione, si Deus prius materiam sine forma crearet, et postea eam informaret. Nam sola temporis interruptio non sufficit variare actiones essentialiter; ergo eadem antecessio naturæ sufficit ad educationem formæ. Secundo a simili, quia si eodem instanti, quo aer creatur, illuminetur a sole, lumen illud educitur de potentia aeris; suppono enim alias illuminationes fieri per educationem, quod infra ostendam; sed aer tunc solum ordine naturæ antecederet introductionem luminis, ut constat; ergo. Major patet, quia illa illuminatio est propria et per se actio distincta a creatione. Tertio, ex differentia inter materiam cœli, et materiam elementi quoad antecessionem ad formam; est enim duplex differentia notanda, et quæ maxime ad rem pertinet. Prior est, quod materia cœli etiam ordine naturæ non antecedit simpliciter in-

troductionem propriæ formæ, quia habet cum illa necessariam connexionem, ita ut sine illa modo connaturali creari non possit; materia autem ignis simpliciter antecedit ordine naturæ, quia non habet intrinsecam connexionem cum forma ignis, sed posset sub aliis creari. Posterior differentia, quæ præcedentem declarat, est, quod materia ignis ita est prior, ut ex vi actionis, per quam creatur, posset esse sub privatione formæ ignis. Et hoc modo non solum materia, sed materia ut in potentia, dicitur esse prior natura, non quia in re prius habeat privationem annexam, sed quia ex vi actionis, per quam creatur, non caret privatione, sed necessaria est alia actio qua informetur, quæ potest habere veram rationem eductionis; materia autem cœli, eadem actione, qua creatur, informatur, et, licet secundum propriam rationem causandi dicatur prior natura, tamen ut existens in potentia, et aliquo modo sub privatione, nullo modo dicitur natura prior, et ideo non habet eam prioritatem naturæ, quæ ad eductionem formæ necessaria existit. Quamobrem probabilissimum existimo, esse longe disparem rationem de prima informatione materiæ rerum generabilium, et cœlestium.

Resolutio questionis.

6. In hac re verum imprimis censeo, in creatione rei corruptibilis, sive elementi, sive alterius cuiusvis, intervenire duas illas actiones supra declaratas. Quod indicavit Henricus, Quodlib. 1, q. 10, citans Augustin., 43 Confes., c. 33, dicentem, materiam de omnino nihilo, mundi autem speciem de informi materia factam esse, quanquam ibi Augustinus indifferenter loquatur de cœlis et elementis. Neque est cur hoc mirum videatur, quandoquidem in conservatione ignis, vel alterius rei similis duæ actiones interveniunt, ut satis declarat illa ratio, quod una cessante, alia perseverat. Sed juxta doctrinam D. Thomæ, conservatio, per se loquendo, est eadem actio cum productione; ergo. Imo, in conservatione hominis tres interveniunt actiones, scilicet, conservatio materiæ, et conservatio animæ, et conservatio unionis, seu totius, quas esse distinctas, inde recte colligitur, quod hac cessante aliæ duæ manent, et inde etiam recte fit argumentum easdem tres actiones in productione hominis intervenire; ergo idem est proportionaliter in aliis.

7. Deinde verum etiam censeo actionem illam, per quam materia generabilium infor-

matur in primo instante suæ creationis, esse ejusdem rationis cum actione, qua informatur ab eodem agente Deo, etiamsi creatio materiæ tempore præcessisset. Hoc persuadet illa ratio, quod temporis interstitium vel concomitantia nihil refert ad variandas essentialiter actiones. Item, quia illæ actiones conveniunt in formali termino, vel totali, et in principiis vel causis a quibus pendent; ergo nulla est ratio distinguendi illas essentialiter. Ex quo ulterius concluditur, illam actionem, qua informatur hæc materia, etiam in primo instante, quo creatur, non esse creationem, in rigore loquendo, et præcise illam actionem considerando. Probat, quia si illa actio posteriori tempore fieret, non esset creatio, ex omnium sententia; ergo neque tunc facta, quia est ejusdem rationis. Et ratio a priori est, quia illa actio est ex materia ordine naturæ præsupposita. Neque obstat quod terra absolute dicatur in principio creata, tum quia etiam virgulta et animalia dicuntur creata, quamvis certum sit formas harum rerum non esse introductas per rigorosam creationem; tum etiam quia terra dicitur creata, non propter illam unionem præcise sumptam, sed ut conjunctam actioni qua creata est materia terræ; nam quia illæ duæ actiones factæ sunt simul ac per modum unius, ab eis dicitur creata terra. Unde, quamvis eodem verbo dicatur, *Creavit Deus cœlum et terram*, non oportet ut modus creationis seu actionis, quæ in utriusque productione intervenit, sit idem, nisi quantum ad id quod utrique commune est, nimirum fieri ex nihilo; quoad reliqua vero unumquodque creatur juxta modum et capacitatem naturæ suæ.

8. Atque hinc ultimo elicio, solum de nomine manere quæstionem, an eductio formæ ex materia locum habeat, etiamsi materia, duratione non antecedit, sed natura tantum, seu (quod idem est) an illa prima effectio formæ terræ dicenda sit eductio de potentia materiæ; nam si nomine eductionis solum significetur positiva ratio illius actionis, per quam fit forma dependenter in fieri et esse a materia, quæ per illam actionem non creatur, sed creata supponitur, revera illa est eductio, ut discursus factus ostendit. Si vero nomine eductionis, præter dietam rationem positivam et realem connotetur negatio, vel extrinseca denominatio, nimirum, quod cum illa actione non producat simul ipsum subjectum, etiamsi per aliam actionem creetur, sic non poterit illa vocari eductio, ut per se

constat, sed dicitur concreatio in sensu statim declarando. Et videtur sane nomen *eductionis* frequentius sumi in hac posteriori significatione, et ideo ita loquendum est cum multis, quamvis oporteat rem ipsam intelligere et explicare cum paucis. Et juxta hanc loquendi formam conciliantur facile, et conceduntur rationes factæ pro priori sententia; tamen, ne videantur procedere contra rem a nobis declaratam, oportebit earum solutiones attingere.

Argumentorum solutiones.

9. Et prima quidem, quæ sumitur ex formis cœlestibus, jam expedita est, et constituta differentia inter corpora incorruptibilia et corruptibilia. Secunda vero, quæ sumitur ex proprietate verbi *educere*, etiam a nobis admittitur, si tantum ad modum loquendi et ad extrinsecam connotationem respiciat; si vero ad rem et actionem positivam, sic negamus de ratione eductionis esse, ut subjectum prius tempore antecedit; sufficit enim prioritas naturæ, ut a nobis declarata est. Tertia ratio nitetur in nomine *concreationis*, in quo est observandum, duobus modis dici aliquid concreari alteri: uno modo, quia eadem actione, qua aliquid creatur, ipsum fit, quomodo materia et forma cœli concreantur cum cœlo, et quando forma sic concreatur, non educitur, ut in forma cœli declaratum est. Alio modo dicitur concreari, quod simul fit cum re quæ creatur, quamvis non eadem actione fiat, ut dicitur gratia concreata cum Angelis, et sic etiam dicitur forma terræ concreata materiæ, et quod sic concreatur, potest fieri per actionem, quæ in re sit ejusdem rationis cum eductione, quamvis propter concomitantiam creationis subjecti eo nomine non appelletur. Et hinc etiam patet solutio ad quartam rationem, quæ sumebatur ex concreatione potentiarum in substantia animæ vel Angeli. Petitur vero in illa ultima ratione specialis difficultas, quæ hic poterat quarto loco tractari, de eductione formæ accidentalis de potentia subjecti; tamen, quia de forma accidentali sequentem disputationem instituturi sumus, ibi commodius difficultatem hanc explicabimus.

10. *Substantiales modi an educantur ex potentia materiæ.* — Quinta vero ratio petit difficultatem aliam de modis substantialibus, an, scilicet, dicendi sint educi de potentia subjecti, ut, verbi gratia, subsistentia de potentia seu capacitate naturæ, quam terminat;

et idem est de modo unionis formæ respectu potentia ipsius formæ, vel subjecti; imo et de generatione ipsa substantiali quæri potest an educatur de potentia materiæ. De quibus omnibus breviter dicendum est in illis esse quemdam modum, vel participationem eductionis, non tamen ita proprie illis convenire, sicut formæ substantiali; subsistentia enim non fit per propriam actionem, et præterea non proprie informat, et consequenter non comparatur ad naturam, ut ad subjectum et propriam materialem causam, quare ex hac parte non dicitur proprie educi; in hoc autem imitatur eductionem, quod in suo esse et fieri, quaecumque illud sit, omnino pendet a natura, quam per se terminat, et suo modo actuat, ut latius declaravimus infra, tractando de subsistentia. Generatio item substantialis non tam fit, quam est via per quam fit substantia; unde non tam educitur quam est ipsa eductio; eo tamen modo quo ipsa generatio fit, dum per eam fit terminus, etiam ipsa educitur de potentia materiæ, a qua materialiter causatur, ut supra dictum est, et ab ipsa essentialiter pendet in fieri, et in esse, quæ duo in generatione idem sunt. Denique idem judicium est de unione formæ ad materiam, quæ tamen non per se educitur, sed educitur forma, ut unita materiæ, et sic etiam (ut ita dicam) coeducitur ipsa unio. Quod quidem recte dici videtur in materialibus formis.

11. *Unio rationalis animæ an educatur de potentia materiæ, an ipsius animæ.* — In anima vero rationali habet peculiarem difficultatem, quia ex una parte videtur educi illa unio, quia fit per se, per propriam actionem, distinctam ab ea qua fit forma; dico autem unionem per se fieri, ut formalem terminum; nam adæquatus est homo; id autem satis est ad propriam eductionem, quia, ut statim dicemus, forma nunquam est per se terminus actionis, nisi formalis, et ut quo; illa ergo unio animæ ad corpus proprie ac per se educitur. Item, essentialiter pendet in fieri, et in esse a corpore, ut a materiali causa; ergo proprie educitur. In contrarium vero est, quia illa unio est modus quidam spiritualis; ergo non potest educi de potentia materiæ, magis quam ipsa anima. Patet consequentia, quia repugnat rem spiritualemente contineri in potentia materiæ. Antecedens vero patet, quia ille modus proxime afficit animam ipsam, quam unit materiæ; est ergo illi proportionatus, et consequenter spiritualis, sicut

ipsa est. Et confirmatur, quia, si forma non continetur in potentia materiæ, neque unio contineri potest, quia unio non est nisi modus formæ: ergo, si forma non educitur, neque unio educi potest. Ad hoc dicendum est, hunc modum unionis esse veluti medium quoddam, seu vinculum inter formam et materiam, et ideo utramque attingere, et aliquantulum afficere, et ideo ab utraque pendere in fieri et in esse. Quo fit ut hic modus animæ rationalis, licet in sua entitate spiritualis sit, conditiones tamen participet rei materialis, quia et a materia omnino pendet, et illi suo modo coextenditur, quamvis ex parte animæ extensionem non habeat. Propter hanc ergo causam, potest ille modus educi de potentia materiæ, quamvis non adæquate, neque primario ex sola illa; nam educitur etiam de potentia ipsiusmet animæ, quam per se primo afficit, et unit materiæ.

SECTIO IV.

An forma, dum ex materia educitur, per se fiat.

1. Hæc difficultas oritur ex superioribus, et ad eas magis explicandas conferet. Nam, cum dictum sit educationem esse actionem, qua ita fit forma in materia dependenter ab illa, ut per eam actionem non fiat ipsa materia, inde sequi videtur per talem actionem solum formam per se primo fieri, quod repugnat Aristot., 7 Metaph., text. 26 et 27, et lib. 8, text. 4. Sequela patet, quia per illam actionem sola forma secundum se totam educitur de non esse ad esse, totum autem non fit nisi quatenus coalescit ex partibus jam factis; ergo forma est quæ fit, et prius, et proprius. Prius quidem, quia, ut totum ex partibus componatur, oportet ut partes supponantur habentes esse. Proprius vero, quia id, quod secundum suam entitatem educitur de non esse ad esse, proprius fit quam quod solum componitur ex jam existentibus.

2. In hac re, prior sententia admittit, quod ratio facta probare videtur, formam proprie ac per se fieri; ita sumitur ex Alberto, 2 de Anim., tract. 1, cap. 1 et 3, ubi ait, quod inter hæc tria, materiam, formam, et compositum, forma proprie et primo est ens, quod etiam late defendit Zimara, Theorem. 20. Alii distinguunt duas actiones, etiam in effectione formarum materialium. Unam, qua fit forma; aliam, qua unitur; et de priori concedunt per se primo terminari ad formam, licet posterior terminetur primario ad compo-

situm. Hæc opinio sumitur ex Durando, 2, dist. 1, q. 4, ad ultimum.

Questionis resolutio.

3. Utraque tamen sententia falsa est. Et de hac quidem posteriori dicemus late infra, explicando varios modos causandi efficientis causæ. Nunc sufficiat contra illam ratio, quæ ex hactenus dictis facile colligi potest; nam formæ materiales (de his enim tantum est sermo) non sunt etiam quoad entitatem suam sine concursu materiali subjecti; sed subjectum non influit in formam, nisi quatenus sibi unitur, ut constat ex dictis supra de materiali causa; ergo non potest talis forma fieri per aliquam actionem, quæ non sit unitiva formæ ad subjectum; non possunt ergo ibi duæ actiones secundum rem distingui, sed solum secundum rationem, vel inadæquatos conceptus, vel ad summum secundum partes, quæ essentialiter inter se conjunctæ sint, ut dicto loco declarabimus.

4. *Duplex actionis terminus.* — Prior vero sententia repugnat revera Aristoteli citatis locis, quem sequuntur Commentator, eisdem locis, et 12 Metaph., com. 12 et 18, et D. Thom., ibid., et 1 part., quæst. 45, art. 4 et 8, ubi solutione ad 1 addit, formas non fieri per se, sed per accidens tantum, quod est sano modo intelligendum, late utendo verbo *per accidens*, prout idem est quod cum alio; proprius vero dicitur forma hæc congenerari, ut idem D. Thomas significat in illo art. 4, quæst. 65, art. 4. Idem tenet expresse Scot., 7 Metaph., quæst. 10; Anton. Andr., q. 9; Zimar., Theorem. 100; Soncin., 7 Metaph., quæst. 23. Ratio autem est, quia ejus est per se primo fieri, cujus est esse, cum fieri tendat ad esse; sed id proprie est quod subsistit; ergo id proprie fit; sed hæc formæ non subsistunt, sed composita ex ipsis; ergo ad composita proprie et principaliter terminatur actio. Confirmatur, nam actio est una, ut supponimus; ergo et terminus adæquatus est unus; sed hic non potest esse forma, quia compositum revera fit, et non est forma; ergo. Majoris autem claritatis gratia distingui solet duplex terminus, scilicet, ut quod, et ut quo, seu qui absolute fit, vel quo aliud fit. Compositum ergo est *terminus qui*, seu *ut quod*, quia illud per se primo fit; nam illud maxime intenditur per generationem, et in id ultimate terminatur generatio, et a simili patet in artificialibus; nam domus est quæ per se primo ædificatur, etc. *Terminus*

autem *quo*, est forma, quia fit ut per eam compositum constituatur. Unde, quia verbum *educi* proprie tantum indicat habitudinem ad hunc terminum quo, ideo proprie ac simpliciter dicitur forma educi de potentia materiæ, non autem compositum; verbum autem *generari* aut *fieri*, dicit habitudinem principalem ad id quod est, vel quod fit, et ideo simpliciter dicitur de forma, et non de materia.

5. Ad argumentum in contrarium respondetur negando sequelam, quia, loquendo de ordine temporis, non prius fit forma quam compositum, neque e converso. Loquendo autem de ordine naturæ, compositum non solum prius fit, sed etiam absolute illud solum fit per hanc actionem; forma vero solum confit. Et quamvis demus, in aliquo genere causæ formam prius natura educi, quasi ordine executionis, absolute tamen non intelligitur terminata actio, nec factum id quod per se primo intenditur, donec sit totum compositum. Nec refert quod aliqua pars compositi supponatur, et non formæ; oportet enim quatuor genera actionum distinguere: quædam enim est actio productiva tantum, et non unitiva, et hæc semper terminatur ad rem simplicem, et ideo ex se terminari potest ad entitatem partialem, si nata sit hoc modo produci; et talis est creatio animæ rationalis, atque idem est de creatione materiæ primæ, ut opinor. Alia est actio unitiva tantum, et non productiva componentium, ut est generatio hominis, et hæc sine controversia terminatur tantum ad compositum ut quod, et ad unionem ut quo. Rursus, est alia actio ita productiva alicujus compositi, ut simul sit unitiva et comproductiva omnium componentium; et hujusmodi est creatio cœli, quam constat per se primo terminari ad compositum, concomitanter vero ad materiam et formam. Alia denique est actio simul unitiva, et comproductiva alterius partis componentis ex præsuppositione alterius; et hujusmodi est actio eductiva, de qua nunc agimus, et ideo non est de ejus ratione, ut ipsius adæquatus terminus ita fiat de novo, ut nulla ejus pars præsupponatur esse.

6. Atque hinc obiter colligitur, hanc sententiam non solum in substantialibus formis, sed etiam in accidentalibus veram esse, etiamsi Scotus supra, Anton. Andr. et alii oppositum significant, eo quod ex accidente et subjecto fiat unum per accidens, quod non videtur posse fieri per actionem et causalita-

tem per se. Sed sententia proposita vera est, nam Aristoteles universaliter loquitur, et maxime adhibet exempla in accidentalibus. Ac tandem in text. 32 expresse et in particulari hoc docet de formis accidentalibus. Nam (ut ibidem ait) ratio eadem est, quia multo magis accidentia non per se fiunt, sed ut unita subjectis, et ex illis. Nec refert quod sint entia per accidens, nam realem, et veram ac physicam compositionem habent, quam per se includit illa actio; et ideo per illam fit per se primo compositum accidentale, nam et actio ipsa accidentalis est.

SECTIO V.

Quæ sit propria ratio formæ substantialis, propriæque causalitatis ejus in suo genere.

1. *Descriptio formæ in genere.* — Ex dictis de existentia formæ substantialis, et de modo quo fit, facile intelligi potest quid ipsa sit, et quem modum causandi habeat; utrumque autem hæc brevi descriptione comprehendere possumus: Forma est substantia quædam simplex et incompleta, quæ ut actus materiæ cum ea constituit essentiam substantiæ compositæ. In qua descriptione substantia ponitur loco generis, eo modo quo a Philosopho distinguitur in materiam, formam et compositum. Et per eam particulam distinguitur hæc forma ab accidentalibus, quæ substantiæ non sunt; distingui etiam potest a modis substantialibus; nam, licet hi ad prædicamentum substantiæ revocentur, non tamen sunt substantiæ in ea proprietate; unde neque ab Aristotele in ea partitione enumerantur, quia non sunt proprie entitates substantiales, ut est forma, quæ hac ratione substantia dicitur. Additur vero, *simplex et incompleta*, ut per priorem particulam a composita substantia separetur, per posteriorem vero a substantiis separatis, quæ interdum vocari solent formæ assistentes, ut illæ, quæ movent corpora cœlestia, quæ revera non exercent munus causæ formalis, sed efficientiam aliquam; quare non sunt formæ substantiales, prout nunc de illis loquimur.

2. *Forma quomodo dicatur actus corporis physici.* — Reliqua pars definitionis distinguit formam a materia, quæ etiam est substantia simplex et incompleta, tamen ut potentia; forma vero ut primarius actus illius potentiæ. Et ideo Arist., 2 de Anima, definivit, animam esse *actum corporis physici*, etc. Quæ definitio potest facile ad formam in communi ac-

commodari, si nomine actus substantialem actum intelligamus, ut intelligi debet, et solum dicamus formam esse actum corporis physici, reliquam partem auferendo, quæ animam secernit a formis inanimatorum. Possimus autem per corpus physicum intelligere, vel materiam ipsam, quatenus est altera pars compositi naturalis, quæ ut forma informetur, semper supponitur ordine naturæ, in suo genere causæ, quantitate et aliquibus proximis dispositionibus affecta, et ea ratione corpus physicum appellari potest. Vel etiam possumus per corpus physicum ens ipsum naturale intelligere, quod ex materia et forma constat, cuius actus dicitur forma, tanquam constituens illud; quomodo etiam Aristoteles definiuit esse *actum viventis*, seu *quo vivimus*. Utramque igitur habitudinem in dicta parte nostræ descriptionis explicuimus; nam forma substantialis ita est substantia incompleta, ut sit actus materiæ, actus (inquam) vel actu informans, vel natura sua institutus ad informandam materiam, nam verba (ut aiunt) in definitionibus dicunt aptitudinem, et ita comprehenditur anima rationalis, etiamsi a corpore separata sit. Et hinc consequenter habet ut cum materia componat essentiam entis naturalis, quod est substantia composita; et ideo Arist., 2 Phys., cap. 3, ait, *formam esse essentiam seu quidditatis rationem*, id est, quæ compositi naturalis essentiam complet, et ab aliis essentialiter ac quidditative eam distinguit.

3. Atque hinc explicata etiam est causalitas formæ; nam quia forma essentialiter est actus, ideo includit intrinsece habitudinem transcendentalem ad id cuius est actus, et ad actuationem quam in illud exercet; ideoque vix potest ratio formæ, nisi per habitudinem ad ejus causalitatem, declarari. In qua possumus quatuor illa considerare, quæ in omni causa spectamus, scilicet, formale principium causandi, conditionem necessariam ad causandum, causationem ipsam, et effectum qui causatur, quæ omnia sigillatim explicanda sunt, sicut in materia fecimus, licet, suppositis quæ ibi diximus, brevius hic expediri possint.

SECTIO VI.

Quæ sit ratio causandi formæ.

4. Tria sub hoc titulo complecti possumus, scilicet, principium causandi, quod sit veluti actus primus, conditiones necessarias ad sic

causandum, et causalitatem illam in actu secundo.

2. Quoad primum dicendum est, principium causandi non esse aliud quam entitatem et naturam ipsius formæ, quæ per seipsam et entitatem suam causat, exhibendo (ut ita dicam) sese totam materiæ, seu composito. Ad quod non indiget alia facultate vel potentia distincta a seipsa, sed per seipsam est essentialiter apta ad hanc causalitatem exercendam. Unde, sicut supra dicebamus, in materia non distingui principale et proximum principium causandi, quia potentia receptiva, per quam causat, non est proprietatis ejus, sed ipsamet essentialiter, ita in forma considerari potest quasi potentia quædam, vel aptitudo ad causandum formaliter, quæ manet, verbi gratia, in anima separata, etiamsi actu non informet: et illa aptitudo est proximum principium causandi formaliter. Non est tamen distinctum a principali, quia illa aptitudo non est proprietatis superaddita entitati formæ, sed est essentialis ratio et specificatio ejus; nam forma essentialiter est actus actuans; de essentia autem hujusmodi actus est aptitudo ad actuandum. Item, quia ex materia et forma ideo fit per se unum, quia non interventu alicujus proprietatis vel accidentis uniuntur, sed immediate per seipsas, propter proportionem et mutuam aptitudinem quam ad se habent per suasmet entitates incompletas, ad idem genus pertinentes, ut sumitur ex Aristotele, 8 Metaph., c. 6, et 2 de Anima, c. 4, ubi id adnotat Commentator, commento 7, et alii scriptores, 8 Metaphys. 1; D. Thomas, 2 contra Gentes, cap. 70, et 4 part., q. 76, a. 7; et alii Theologi, in 2, dist. 12, præsertim Scotus, q. 4; et Durand., q. 2; ergo, sicut in materia non est fingenda potentia distincta, quæ mediet inter ipsam et formam, ita neque in forma cogitanda est aptitudo quæ sit aliquid distinctum ab ipsamet forma. Dices: quomodo potest forma, quæ tantum distat in sua natura a materia, illi per seipsam immediate uniri? quod maxime videri potest difficile in anima rationali, quæ spiritualis est. Respondeo imprimis, non esse tantam distantiam quin in eodem genere conveniant. Deinde, distantiam nihil obstare, si sit debita proportio; ut enim dixit Plato, in Timæo, mutua proportio est quasi vinculum inter res, quæ proxime ac per se uniuntur; proportio autem

¹ Sonc., q. 28; Javell., q. 7; Scot., q. 4; Anton. And., q. 7.

hæc consistit in ratione actus, et potentiæ, et in naturali et essentiali aptitudine, et mutua habitudine quam inter se habent.

Conditiones necessariae ut forma causet.

3. *Actualis existentia.*—Quoad secundum, de conditionibus necessariis ad hanc causalitatem exercendam, tres videntur posse conditiones assignari. Prima est actualis existentia ipsius formæ, de qua diversimode sentiendum est, juxta diversas sententias de existentia creaturæ, et distinctione ejus ab essentia. Quanquam in nulla opinione videatur existentia proprie dici conditio necessaria ad causalitatem formæ; nam si existentia est res distincta ab essentia, non potest dici conditio formæ ad causandum, sed potius effectus, vel in genere causæ formalis, prout dicitur forma dare esse; vel in genere causæ efficientis, prout dicunt aliqui, existentiam manere ab essentia; vel, ut alii volunt, in genere causæ materialis, quatenus forma complet essentiam, quæ est proximum receptaculum existentiae. At vero, si existentia in re non distinguitur ab essentia actuali, existentia formæ non potest proprie dici conditio necessaria ad causandum; conditio enim requisita, si proprie loquamur, distinguitur ab ipsa ratione causandi; existentia autem non potest sic distingui juxta illam opinionem, quia forma causat per suam entitatem actualem, quia non potest intelligi actu causare, nisi ut habens entitatem suam actualem, et extra causas; ergo ut habens existentiam. Atque hæc opinio magis probanda est, quia sicut actualitas formæ non est conditio distincta a ratione causandi, seu actuandi, ita neque existentia, quæ intime includitur in ipsa actualitate. An vero necesse sit existentiam formæ esse præviam ad causalitatem ejus, dicendum est non esse necessarium ut sit prævia ordine durationis, quia talis antecessio est impertinens; imo naturaliter non est possibilis, quia formæ non debetur esse, donec illam postulet subjectum proxime aptum, quo posito, forma simul ac est, naturaliter illud informat. Rursus, neque necesse est existentiam formæ ita esse præviam ordine naturæ, ut intelligatur aliquod signum vel momentum, in quo existat et non informet, quia neque hoc est necessarium ad prioritatem naturæ, neque in formis quæ a materia pendent intelligi potest, ut ex dictis sectione præcedente constat. Antecessio autem naturæ, secundum aliquod genus causalitatis, intervenire potest

et necessaria est; nam causalitas formæ ab ejus entitate et existentia pendet; unde necesse est ut inter existentiam et causalitatem formæ sit ordo naturæ, ex quo sumitur *prioritas* (ut aiunt) *a quo*, non *in quo*. De quibus prioritatibus plura in sequentibus.

4. *Intima propinquitas formæ ad materiam.*—Altera conditio necessaria assignari potest, præsentia seu intima propinquitas entitatis formæ cum entitate materiæ, quæ conditio est verissime assignata, adeoque necessaria, ut sine illa, etiam de potentia Dei absoluta, non possit forma suum effectum formalem præstare. Quis enim intelligat formam substantialem loco distantem a corpore componere substantiam per se unam? Hæc ergo compositio per intimam unionem fit, quæ non est quidem localis præsentia, sed aliquid distinctum ab illa; necessario tamen illam requirit. Quod ex dictis supra in simili de materia, declarari amplius ac persuaderi potest; nam quoad hoc eadem est ratio de forma.

5. *Dispositiones connaturales formæ.*—Tertia conditio assignari potest, dispositio accommodata ex parte materiæ, quam necessario forma requirit, ut suum effectum formalem conferre possit. Quam dispositionem aliqui existimant adeo esse necessariam, ut etiam per potentiam absolutam non possit forma informare materiam omni carentem dispositione, præsertim quantitate. Ita Henric., Quodlib. 7, q. 17. Verumtamen quidquid sit, an ex parte materiæ vel quantitatis repugnet illam ab hac separari, quod tractare non possumus usque ad disputationem de quantitate, nihilominus, si semel supponatur materiam posse conservari a Deo sine quantitate, quod verius existimamus, non repugnet conservari etiam a Deo talem materiam in eo statu informatam substantiali forma, quia nulla est tam essentialis connexio inter formam, ut exercentem suum intrinsecum effectum formalem, et hæc accidentia, ut non possit a Deo sine illis conservari. Non intercedit igitur tam absoluta necessitas; quod vero hæc conditio modo naturali et physico necessaria sit, experientia ipsa docet. Hinc enim provenit naturalis rei corruptio, per quam forma a materia separatur, quæ incipit per abjectionem seu corruptionem dispositionum; ergo signum est esse hujusmodi dispositiones saltem conditiones necessarias ex natura rei, ut forma informet materiam. An vero sint conditiones præviæ, vel